

SIVILOMBUDSMANNEN

JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENTET
Postboks 8005 Dep.
0030 OSLO

Vår referanse
2021/2076

Deres referanse

Vår saksbehandler
Katja Boye

Dato
16.06.2021

Høringssvar – NOU 2021: 6 Myndighetenes håndtering av koronapandemien

Vi viser til Justis- og beredskapsdepartementets høringsbrev 3. mai 2021, med utsatt høringsfrist 17. juni 2021. Justis- og beredskapsdepartementet ber i høringsbrevet spesielt om synspunkter på kommisjonens anbefalinger og læringspunkter, slik disse fremgår av de ulike kapitlene i kommisjonens rapport og på kommisjonens hovedbudskap i rapportens kapittel 2.2.

Sivilombudsmannen er oppnevnt av Stortinget for å hindre at forvaltningen gjør urett mot den enkelte. Ombudsmannen arbeider for å gjøre offentlige myndigheter bedre, og bidra til at disse respekterer og sikrer menneskerettighetene. Sivilombudsmannen fører etterfølgende kontroll av forvaltningen på bakgrunn av klager fra enkeltpersoner. I tillegg har vi en egen enhet som arbeider med forebygging av tortur og umenneskelig behandling ved frihetsberøvelse.

Ombudsmannen har siden mars 2020 mottatt klager fra enkeltpersoner over forvaltningens håndtering av koronapandemien og iverksatte smitteverntiltak. Vi har blant annet mottatt klager over avslag på innsyn, ulike smitteverntiltak og lang saksbehandlingstid i forvaltningen. Ved siden av behandling av klager har ombudsmannens forebyggingsenhet undersøkt hvordan innsatte ble ivaretatt i fengsel i begynnelsen av pandemien.

Ombudsmannen har ikke hatt anledning til å vurdere alle temaene i Koronakommisjonens rapport. Nedenfor vil vi omtale enkelte temaer og problemstillinger som vi er kjent med gjennom vår klagebehandling og våre undersøkelser. Ombudsmannen vil også peke på problemstillinger som ikke er berørt av den første rapporten. Dette kan gi kommisjonen et inntrykk av hvor det har vært misnøye med koronatiltakene, og kan være et informasjonsgrunnlag for kommisjonens videre arbeid.

Våre innspill i det følgende gjelder temaene innsyn, kriminalomsorg, Nav, vurderinger av menneskerettslige krav, bruk av høringer og revisjon av smittevernloven. I tillegg vil vi trekke fram noen erfaringer fra behandling av klager over reglene knyttet til innreise.

1. Innsyn – rapportens punkt 22.3

Ombudsmannen har mottatt flere klager over forvaltningens avslag på innsyn i koronarelaterte dokumenter og klager over lang saksbehandlingstid for behandling av slike innsynskrav. Medienes aktive rolle under pandemien har blant annet gitt seg utslag i klager over avslag på innsyn i dokumenter fra forvaltningen. Ombudsmannen har i den forbindelse merket seg Koronakommisjonens redegjørelse for forvaltningens utfordringer med ivaretagelsen av

offentlighetsprinsippet under pandemiens begynnelse. Offentlighetsprinsippet er nedfelt i Grunnloven § 100 og i offentleglova. I en tid der samfunnet i stor grad har vært nedstengt og inngripende avgjørelser treffes raskt, er det viktig at forvaltningen holder fast ved offentlighetsprinsippet, blant annet for å styrke den demokratiske deltakelsen og kontrollen fra allmennheten, jf. offentleglova § 1.

I en rekke av sakene som har vært til behandling her, har ombudsmannen sett at saksbehandlingstiden for innsynskrav og innsynsklager har blitt for lang under pandemien. Vi har behandlet klager hvor behandlingstiden var oppe i 3–4 måneder for innsynskrav. I flere av sakene har det også vært knappe vurderinger og begrunnelser under merinnsynsvurderingene. Ombudsmannen har forståelse for at forvaltningen må prioritere samfunnskritiske oppgaver, men de må også være rustet til å behandle innsynskrav. Det vises her til følgende uttalelser:

- Sak 2020/1664 - *Saksbehandlingstiden ved behandlingen av en innsynsklage under utbruddet av koronapandemien*
- Sak 2020/4824 - *Saksbehandlingstid i sak om innsyn i korrespondanse mellom Helse- og omsorgsdepartementet og Koronakommisjonen*
- Sak 2020/4857 - *Saksbehandlingstid i sak om innsyn i korrespondanse mellom Justis- og beredskapsdepartementet og Koronakommisjonen.*

Flere av ombudsmannens uttalelser om innsyn i dokumenter som er sendt til Koronakommisjonen, knytter seg til forvaltningens forståelse av offentleglova § 14 om organinterne dokumenter og § 15 om dokumenter innhentet for den interne saksforberedelsen. Ombudsmannen nøyer seg i denne sammenheng med å vise til uttalelsene nevnt nedenfor:

- Sak 2020/1403 - *Innsyn i rapporter om konsekvenser av personellfravær som følge av covid-19*
- Sak 2020/1736 - *Innsyn i situasjonsrapporter om koronapandemien*
- Sak 2020/2031 - *Innsyn i referat fra møte i Beredskapsutvalget mot biologiske hendelser - spørsmål om referat er organinternt*

På denne bakgrunn kan det være grunn til å se nærmere på hvordan forvaltningen har overholdt offentleglova utover i pandemien.

2. Kriminalomsorgen – rapportens punkt 31.8

Kommisjonen påpeker at det var til dels svært inngripende tiltak som ble iverksatt i norske fengsler i tiden etter 12. mars 2020. Og videre at mange av smitteverntiltakene som ble innført, hadde negative effekter for de innsatte. I boks 31.7 anbefaler kommisjonen at dersom utelukkelse fra fellesskapet i framtiden skal kunne benyttes som et generelt smitteverntiltak, bør dette klargjøres av lovgivende myndighet gjennom en klar lovbestemmelse.

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet undersøkte våren 2020 hvilke konsekvenser pandemien har hatt for innsatte i utvalgte fengsler. Formålet med undersøkelsen var å bidra til redusert risiko for umenneskelig og nedverdiggende behandling i forbindelse med håndteringen av et eventuelt nytt smitteutbrudd. Våre funn viser at mange innsatte opplevde soningen som tung i pandemiens tidlige fase, på grunn av begrensningene som fulgte av smitteverntiltakene. Ombudsmannen har på

bakgrunn av sin klagebehandling også et inntrykk av at mange innsatte opplever soningen under pandemien som særlig tung.

Et av de mest inngripende smitteverntiltakene i fengslene var å innføre rutiner for 14 dagers karantene for alle nyinnsatte i form av utelukkelse fra fellesskapet (isolasjon). Tiltaket ble frarådet av helsemyndighetene, men ble likevel innført av Kriminalomsorgsdirektoratet. Funn fra undersøkelsen viser at full utelukkelse av alle nyinnsatte i 14 dager, uten at dette var basert på en individuell vurdering av smitterisiko, ikke var i samsvar med menneskerettslige krav til nødvendighet og forholdsmessighet. Ombudsmannens undersøkelse avdekket også at kvinnelige nyinnsatte måtte gjennomføre karantenen i høysikkerhetsfengsel, uavhengig om de skulle gjennomføre soningen på høyt eller lavt sikkerhetsnivå. Dette var begrunnet i at det ikke var mulig å gjennomføre effektive smitteverntiltak på lavt sikkerhetsnivå for kvinner.

Ombudsmannens funn viste også at innsatte har opplevd det som vanskeligere å få kontakt med helsetjenesten under pandemien enn ellers, fordi helsetjenestene har måttet prioritere øyeblikkelig hjelp. Ombudsmannen ga uttrykk for bekymring over at innsatte i karantene og isolasjon, som ikke er i stand til på egen hånd å ivareta sine interesser, ikke har fått nødvendig tilsyn fra fengselhelsetjenesten. Det fremstår også som om isolasjonsskader og psykiske påkjenninger som følge av karantene og isolasjon, ikke har fått et tilstrekkelig fokus.

Selv om justis- og helsemyndighetene har hatt løpende dialog under pandemien, har vi sett at kriminalomsorgen har opplevd det krevende å tilpasse helsemyndighetenes generelle smittevernråd til fengslene. Vi fant også eksempler på at det i noen kommuner ble innført inngripende hastevedtak om smittevern i fengslene før det ble utformet sentrale føringer. Uklare hjemmelsgrunnlag og manglende nasjonale føringer som er godt tilpasset situasjonen i fengsel, øker risikoen for at inngripende tiltak innføres lokalt uten at det har blitt gjennomført en tilstrekkelig forholdsmessighetsvurdering.

Funnene fra ombudsmannens undersøkelse resulterte i åtte tilbakemeldinger til ansvarlige myndigheter.

Frihetsberøvede er spesielt utsatt og sårbare for tiltak for å begrense pandemien. Det er viktig at vi trekker erfaringer fra håndteringen av pandemien og at de anbefalingene som er påpekt av kommisjonen og ombudsmannen følges opp. Ombudsmannen støtter kommisjonens anbefaling i boks 31.7. Vi viser ellers til våre funn og anbefalinger i forebyggingsenhetens undersøkelse *Ivaretagelse av innsatte i fengsel under covid-19-pandemien*.

3. Nav – rapportens punkt 31.5

Ombudsmannen har merket seg kommisjonens funn om at utbetaling av livsoppholdsytelser stort sett har fungert som normalt under koronapandemien. Ombudsmannens hovedinntrykk er også at Nav har håndtert utfordringene med pandemien bra. Vi ser likevel at vi har mottatt et økt antall klager over lang saksbehandlingstid i Nav for søknader og klager over flere av ytelsene, og at økningen ikke bare gjelder saker om dagpenger. Vår erfaring er at den samlede saksbehandlingstiden til Nav ser ut til å ha økt som følge av at Nav har måttet omrokkere sine ressurser internt.

I et avsluttende brev fra oss fant vi grunn til å påpeke at vi har forståelse for at pandemien og smitteverntiltakene som er iverksatt i den forbindelse har medført utfordringer for forvaltningen,

særlig for Nav. Vi viste også til at vi er klar over at Nav har måttet omprioritere sine ressurser, og at saksbehandlingstiden har blitt lengre, også i klagesaker, som følge av økt pågang om ytelser. Ombudsmannen påpekte likevel viktigheten av at henvendelser fra borgerne blir besvart, og ikke minst at det orienteres om forventet behandlingstid, jf. forvaltningsloven § 11 a. Foreløpige svar om forventet saksbehandlingstid og meldinger om forsinkelse, vil dessuten kunne forhindre henvendelser til Nav Kontaktsenter og skriftlige purringer til Nav som så må besvares.

4. Vurderinger av menneskerettslige krav og bruk av høringer

Sivilombudsmannen har videre merket seg kommisjonens hovedfunn om at myndighetene ikke forsikret seg om at smitteverntiltakene var i tråd med Grunnloven og menneskerettighetene i begynnelsen av pandemien, omtalt som hovedfunn nr. 7 i punkt 2.2. [s. 26]. Problemstillingen er videre omtalt i punkt 23.1.

Som kommisjonen påpeker, er det nettopp i krisesituasjoner at risikoen er størst for at Grunnloven og menneskerettighetene blir brutt, og at borgernes rettigheter kan bli krenket. Grunnloven og menneskerettighetene setter viktige skranker for myndighetenes fullmakter og for å ivareta borgernes rettsikkerhet, også under en pandemi. Det er derfor særlig viktig at Grunnloven og menneskerettighetene er vurdert ved utforming av regelverk under en pandemi.

For å unngå uforholdsmessige inngrep er det en klar fordel om vurderingene som rettferdiggjør inngrepene, er offentlig tilgjengelige. Ombudsmannens saksbehandling er skriftlig. Mangel på tilgjengelige skriftlige vurderinger gjør det vanskelig å kontrollere om forvaltningen kan rettferdiggjøre inngrepene uten å be myndighetene redegjøre nærmere. At vurderingene ikke er tilgjengelige, kan også bidra til at det er vanskelig også for andre å se hvorfor noen omfattes av et tiltak, mens andre er unntatt. I norsk rettstradisjon fremgår slike vurderinger ofte av forarbeider.

I den sammenheng viser ombudsmannen til kommisjonens funn om at flere lover og forskrifter ikke ble sendt på høring [s. 275]. Ombudsmannen understreker at forvaltningslovens § 37 om at saken skal være så godt opplyst som mulig og bruk av høringer for forskrifter gjelder også under en krise. Spenningsforholdet mellom behovet for å få på plass regelverk raskt, og behovet for en god demokratisk utredningsprosess, gjør samtidig høringer og godt utredet regelverk mer krevende å imøtekomme. Høringer er viktig både av demokratiske hensyn og av hensyn til utredningsplikten [nærmere omtalt på s. 275 i rapporten og NOU 2019: 5 *Ny forvaltningslov* punkt 31.5.2]. Det er også i forarbeidene forvaltningens sentrale begrunnelser for reglene ofte fremgår.

Under pandemien har den nærmere reguleringen av smittevernstiltakene ofte stått i forskrift. Flere av forskriftene inneholder ingen nærmere begrunnelse for reglene. Dette er særlig problematisk når reglene gjør vidtrekkende inngrep overfor enkeltpersoner og i våre internasjonale forpliktelser. Etter våre internasjonale forpliktelser er slike inngrep først lovlig dersom de kan rettferdiggjøres. Fordi ombudsmannen ikke har smittevern faglig kompetanse, vil vi i utgangspunktet være tilbakeholdne med å overprøve lovligheten av smittevernstiltakene. Måten flere regelverk har blitt utformet på under pandemien har vist at det også har vært vanskelig å kontrollere at myndighetene har vurdert at inngrepene kan rettferdiggjøres. Ombudsmannen viser blant annet her til punkt 2 ovenfor om vår erfaring om at det i starten av pandemien i noen kommuner ble innført inngripende hastvedtak om smittevern i fengslene uten tilstrekkelig begrunnelse.

På denne bakgrunn mener ombudsmannen det bør vurderes om det skal settes noen minstekrav for regelverksprosessen også når tidspress gjør høring krevende. Dette vil bidra til å sikre at vurderingene blir tatt, bedre rettsikkerheten og kan bidra til en bedre forståelse for tiltakene.

Ombudsmannen støtter derfor kommisjonens anbefaling i boks 23.1 om at det bør lages et tydelig rammeverk for hvordan man kan gjennomføre raskere lov- og forskriftsprosesser under en krise uten at de går på bekostning av grunnleggende demokratiske hensyn og rettsikkerheten.

Ombudsmannen er også enig med kommisjonen i at der behovet for rask behandling gjør det nødvendig å sløyfe forutgående høring, kan et alternativ være å sende forskriften på høring etter vedtakelsen med sikte på å vurdere en rask endring av forskriften. Også høringsmøter er et alternativ. Vi viser i denne forbindelse til at Forvaltningslovutvalget har reist spørsmål om bruk av slike etterfølgende høringer, jf. NOU 2019: 5 31.5.3.2. Bruk av etterfølgende høring synes særlig aktuelt der tiltakene vil kunne få virkning over en viss tid og/eller det er nærliggende å tro at de vil bli gjeninnført ved senere anledninger.

Videre støtter ombudsmannen kommisjonens anbefaling i kapittel 24 om at regjeringen ved revisjon av smittevernloven presiserer at samfunnsmessige hensyn og konsekvenser skal vektlegges ved forholdsmessighetsvurderingen i forkant av vedtak om iverksetting av smitteverntiltak, og at grunnlovsmessige og folkerettslige skranker for anvendelsen av smitteverntiltak bør klargjøres nærmere [s. 284].

5. Revisjon av smittevernloven – rapportens punkt 31.3

Ombudsmannen støtter kommisjonens anbefaling om at smittevernloven bør revideres etter erfaringene med koronapandemien. Ombudsmannen har særlig merket seg kommisjonens anbefaling om behovet for å presisere de vide fullmaktene som ligger i smittevernloven og anbefaling om å presisere hvilke vurderingen som må tas i forkant av iverksetting av smitteverntiltak. Sistnevnte er nærmere omtalt under punkt 4 over.

Etter ombudsmannens syn vil klarere rammer for fullmaktene kunne gi god veiledning for forvaltningen, heve rettsikkerheten for den enkelte og gjøre kontroll med lovligheten av tiltakene lettere.

Vi mener også det kan være grunn til å se på hvordan kontroll med inngripende kommunale forskrifter etter smittevernloven bør sikres. Ombudsmannen har mottatt klager over kommunale smittevernstiltak. Ombudsmannen fører etterfølgende kontroll med forvaltningen, og vil derfor som en hovedregel henvise klageren til å først klage til forvaltningen. Flertallet av disse saken er derfor blitt avvist med den begrunnelse at klagen ikke har vært tatt opp med forvaltningen. Fordi Statsforvalteren (tidl. fylkesmennene) fører lovlighetskontroll med kommunale vedtak etter kommuneloven kapittel 27, har vi også vist til at klager over kommunale smittevernstiltak må tas opp med Statsforvalteren før vi behandler klagen. I Helse- og omsorgsdepartementets veileder til kommunene om lokale karantenereregler eller innreiserestriksjoner i forbindelse med utbruddet av Covid-19 [29. mars 2020] fremgår det også at fylkesmennene ble bedt om å vurdere lovlighetskontroll med kommunale vedtak etter kommuneloven kapittel 27 dersom vedtak ikke var i samsvar med loven.

Ombudsmannen har i den sammenheng merket seg kommisjonens funn om at statsforvalterne hadde en viktig rolle i å bistå kommunene med råd og veiledning, men at statsforvalterne likevel var mer forsiktige med å bruke lovlighetskontroll og at det har vært færre tilsyns- og klagesaker [s. 241]. Ombudsmannen har videre merket seg at det tok tid før kommunale tiltak som var i strid med smittevernloven § 4-1 ble opphevet [s. 286] og at mange kommuner ikke involverte jurister i vedtak om smittevernstiltak [s. 293].

I lys av funnene nevnt over, er ombudsmannen positiv til kommisjonens anbefalinger knyttet til lokale smittevernstiltak i boks 24.1. I tillegg vil vi påpeke at kan det være grunn til å se nærmere på hvilke kontrollmekanismer smittevernloven og kommuneloven har for å sikre at lokale smittevernstiltak som er ulovlige blir opphevet raskt. Kommunens fullmakter etter § 4-1 er vide og smittevernstiltakene kan være svært inngripende. Ombudsmannen har forståelse for at smittesituasjonen til tider har vært svært uoversiktlig, og kunnskapen om viruset begrenset, og at det var behov for å få på plass lokale smitteverntiltak raskt. For at rettsikkerheten skal ivaretas ved raskt regelverksarbeid, bør det vurderes hvordan kontroll med lovligheten av lokale forskrifter etter smittevernloven kan sikres.

6. Innreiseregler og ordningen med karantenehotell

Ombudsmannen har også mottatt flere klager over karantenehotellordningen. Vi har også fulgt med på ESAs behandling av lovligheten av reglene om innreise for EØS-borgere. Fordi vi fører etterfølgende kontroll, behandler vi som et utgangspunkt ikke saker som er til behandling hos et annet tilsynsorgan. Personer som klager over karantenehotell, er henvist til å først klage til forvaltningen. Dette gjelder selv om det ikke er noen formell klagerett.

Selv om vi ikke har undersøkt klager over karantenehotellordningen nærmere, og dermed ikke gitt forvaltningen mulighet til kontradiksjon, vil vi på bakgrunn av klagen vi har mottatt, formidle noen erfaringer som kan kaste lys over ordningen og privatpersoners opplevelse av denne.

Vi har mottatt flere henvendelser fra personer som var uenige i forvaltningens vurdering av hva som er en «nødvendig reise». Dette var et krav for å slippe karantenehotell tidligere. Vi har også mottatt henvendelser fra personer som er usikre på om de omfattes av andre unntak fra plikten til opphold på karantenehotell. De fleste av disse klagen er besvart med at klagen først må behandles av forvaltningen. Erfaringer fra vår klagebehandling og telefonhenvendelser vi har mottatt, tilsier at det finnes muligheter for å klage over forvaltningens vurderinger av om unntaket er oppfylt, og at det for noen ordner seg etter å ha tatt kontakt med forvaltningen. Flere klagere viser imidlertid til at det er uklart hvem man skal henvende seg til, og at ansvarsfordelingen mellom politi og kommunen har vært uoversiktlig. I tillegg har reglene, blant annet på grunn av hyppige endringer, vært vanskelig tilgjengelig og vårt inntrykk er at flere har problemer med å forstå reglene som gjelder for dem.

Erfaringer fra vår klagesaksbehandling er at reglene om karantenehotell gir den enkelte lite forutberegnelighet til å ivareta sin rettsstilling, og at ordningen gir risiko for ulik behandling. Særlig gjelder dette der reglene inneholder skjønsmessige kriterier som enkeltpersoner selv skal vurdere med veiledning fra forvaltningen. Ombudsmannen er derfor positiv til at forvaltningen nylig har innført en søknadsmulighet for dispensasjon fra plikten til opphold på karantenehotell for personer som av sterke velferdshensyn eller andre tungtveiende grunner ikke kan oppholde seg på

karantenehotell. Dette vil gi personer som omfattes av dette unntaket mer forutberegnelighet ved ankomst til Norge. Vi har samtidig merket oss at avgjørelsen ikke kan påklages, jf. covid-19-forskriften § 5 femte ledd.

Som ombudsmannen påpekte i sitt hørings svar til Justis- og beredskapsdepartementets forslag til karantenehotell 11. desember 2020, er det en klar risiko for at veiledning som gis på grensen vil fremstå som bindende for den enkelte, særlig dersom den gis av politi eller annet uniformert personell i forbindelse med innreisekontroll. Ombudsmannen har fått henvendelser om ordningen fra personer på karantenehotell som synes å ha oppfattet veiledningen de har fått som pålegg. Det opplyses også at personer følges til hotellet av vektere og politi. Flere trekker også frem at det har vært dårlig smittevern på flyplasser og på hotellene.

I ombudsmannens hørings svar viste vi også til at vår skriftlige saksbehandling ikke er egnet for å kontrollere muntlig veiledning på grensen. Manglende skriftlighet gjør kontroll krevende. Til tider har plikten til å oppholde seg på karantenehotell basert seg på skjønnsmessige kriterier og reglene har vært endret ofte. Risikoen for misforståelser og feil er derfor stor. Brudd på reglene følges opp av påtalemyndigheten, og det føres dermed en slags kontroll ved en eventuell straffesak. Tidsaspektet gjør likevel at dette i praksis ikke har effekt. Ombudsmannen mener at risikoen for at veiledning som gis på grensen fremstår som bindende, og konsekvensene misvisende veiledning kan få for den enkelte, tilsier at det er behov for bedre kontroll med hvordan ordningen har vært praktisert /praktiseres.

Smittevernloven skal ivareta rettssikkerheten til den enkelte som blir omfattet av smitteverntiltak, jf. smittevernloven § 1-1 tredje ledd. Kommisjonen anbefaler flere tiltak som kan bidra til å heve rettssikkerheten i smittevernloven og tilhørende forskrifter, særlig knyttet til regelverksprosessen. Etter ombudsmannens syn bør det — etter erfaringene fra koronapandemien — også vurderes om smittevernloven i større grad bør inneholde rettssikkerhetsmekanismer som gir den enkelte mulighet til å ivareta sine rettigheter ved inngripende smittevernstiltak, slik som søknadsprosesser for unntak, tilsyn og klagemuligheter i andre tilfeller enn der det brukes tvang etter smittevernloven kapittel 5. Ombudsmannen ser imidlertid at dette kan være vanskelig å regulere konkret når slike rettssikkerhetsmekanismer bør iverksettes. Smittsomme sykdommer og behovet for smittevernstiltak vil variere. Noen minimumskrav kan og bør likevel vurderes inntatt i loven, særlig der smittevernstiltakene er langvarig.

7. Andre koronarelaterte klager hos ombudsmannen

Avslutningsvis vil ombudsmannen også opplyse om at vi har mottatt henvendelser angående lang saksbehandlingstid i Kulturrådet for behandling av søknader om og klager over kompensasjonsordningen og stimuleringsmidler. På bakgrunn av henvendelsene vi har mottatt, har vi så langt ikke funnet grunn til å iverksette nærmere undersøkelser av saksbehandlingstiden. Henvendelsene gir imidlertid grunn til å tro at saksbehandlingstiden i flere tilfeller er uheldig lang.

Vi har den siste tiden også mottatt klager over at koronasertifikatet er diskriminerende og klager over myndighetenes vaksineprioriteringer. Klager over koronasertifikat har så langt blitt avvist med begrunnelsen at utgangspunktet for ombudsmannens undersøkelser er gjeldende lovgivning, og at koronasertifikat ikke er vedtatt ennå. Videre er klagerne henvist til å først ta opp klagen med

forvaltningen. Klager over prioriteringen for vaksine har også blitt avvist med begrunnelsen at klageren først må klage til forvaltningen.

Ombudsmannen ser frem til kommisjonens neste rapport.

Hanne Harlem
sivilombudsmann

Dette brevet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevet underskrift.